

УДК 130.2
ORCID 0000-0002-5363-1004

СЕМАНТИКА МНОЖИН ЗНАКІВ НА ПАЛЕОЛІТИЧНОМУ АРТЕФАКТІ З ПЛУГАТЕЛЯ (ФРАНЦІЯ, БРЕТАНЬ)

Причепій

Євген Миколайович

доктор філософських наук,
професор,
Інститут культурології
Національної академії
мистецтв України

Причепій

Евгений Николаевич

доктор философских наук,
професор,
Институт культурологии
Национальной академии
искусств Украины

Yevhen Prychepii

Doctor of Philosophical Sciences,
Professor, Institute for Cultural
Research of the National Academy
of Arts of Ukraine

Анотація. У дослідженні аналізуються множини знаків на двох палеолітичних пластинах із Плугателя (Бретань, Франція). Автор уважає, що ці множини передають фізіологічний цикл і цикл вагітності жінки-богині та цикли Сонця й Місяця. Множини знаків (крапок) на артефакті мал. 1 — 13, 10, 38 (40?) передають річний цикл Сонця ($13 \times 28 = 364$) і двічі цикл вагітності — ($10 \times 28 = 280$) і ($40 \times 7 = 280$). Множини на артефакті мал. 2 передають цикл Сонця (13), цикл жінки і місяця (28) і ще раз цикл Сонця ($52 \times 7 = 364$). Для підтвердження цих висновків аналізується низка інших артефактів із зображенням бика й оленя, на яких присутні ці множини. На думку автора, представлені множини вважались сакральними. Вони зустрічаються на археологічних артефактах, народних орнаментах, а також у казках.

Ключові слова: артефакти із Плугателя (Бретань, Франція), множини знаків на артефактах палеоліту, сакральні множини.

Актуальність проблеми. У ЗМІ з'явилися світлини унікальних палеолітичних артефактів [1], знайдених французькими археологами під час розкопок гори Імператриці біля містечка Плугатель (Бретань). Вони являють собою пластини, на яких зображені коні та голова зубра. Нашу увагу привернули лінії, що складаються із крапок (пунктирні лінії), які наявні на двох артефактах, та лінії, що подібно до променів відходять від голови зубра (мал. 1, 2).

Множини однотипних знаків (крапок, паличок, шевронів та ін.) часто зустрічаються на артефактах палеоліту. Вчені вважають, що вони приховують кількісну інформацію, що ймовірно стосується циклів Сонця, Місяця та інших планет і фізіологічних циклів жінки. Однак семантика більшості з цих множин до цього часу не розкрита.

Мета статті. Виходячи із запропонованої автором гіпотези сакральних множин, дати інтерпретацію множин крапок і ліній, що присутні на артефактах з Плугателя.

Праміф як ключ до розуміння архаїчної символіки й множин знаків. Автор виходить з того, що множини знаків різного типу, які зустрічаються на артефактах пізнього палеоліту й пізніших епох є складовою частиною міфології давніх людей. Цю міфологію ми умовно називаємо праміфом, допускаючи, що основні її ідеї поділяли всі або більшість людських спільнот того часу. Концепцію праміфу автор виклав у низці статей, що були надруковані в щорічнику “Культурологічна думка” [4]

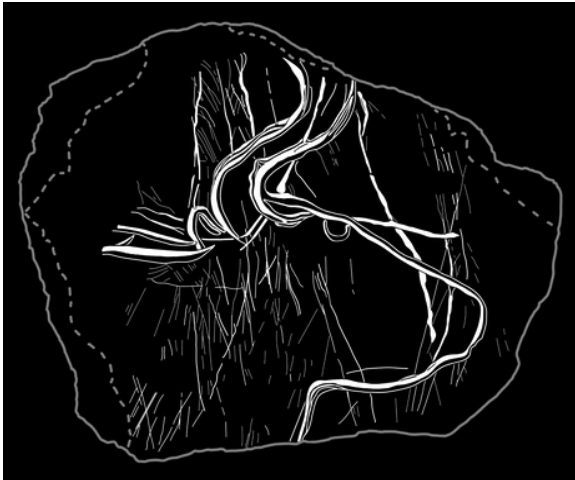

Рис. 1

та збірниках Інституту культурології НАМ України [5]. Логіка подальшого аналізу вимагає того, щоб коротко викласти суть цієї концепції.

В основі праміфу лежать уявлення давніх людей про Космос, богів і людину. Космос вони, на думку автора, ділили на сім сфер — 1 sph (від. лат. sphere — сфера) — підземні води, 2 sph — підземелля, 3 sph — поверхня землі, гори, 4 sph — сфера життя (наземний світ), 5 sph — піднебесся, 6 sph — небо (сім планет, небесних сфер), 7 sph — зоряне небо. Парні сфери були головними (жіночими), непарні — допоміжними (чоловічими). Ці останні часто не приймалися до уваги, і Космос набував тричленного вигляду. Концепція тричленного Космосу досить поширена серед первісних народів.

Космос давні люди ототожнювали з Тілом Великої Богині, яке також ділили на сім сфер: 1 sph — ноги, 2 sph — сідниці (стегна й вульва), 3 sph — пояс, 4 sph — живіт і груди, 5 sph — шия, 6 sph — голова, 7 sph — верх голови, коси. 2, 4, 6 sph — жіночі, основні. Поділ Тіла Богині на три сфери (підземелля, наземний світ, небо) можна бачити на цьому керамічному виробі з Угорщини (мал. 3, 5000 р. до н.е.), де сідниці символізують землю, живіт і груди — сферу життя й умовна голова — небо.

Сфери Космосу й Тіла Богині корелювали (співвідносились) у праміфі з сімкою відомих давнім людям планет-богів, враховуючи Сонце й Місяць. Їх розташовували таким чином: 1 sph — Меркурій, 2 sph — Венера (і Місяць з 28-денним циклом — це жіноча іпостась Місяця), 3 sph — Місяць у чоловічій іпостасі (місяць-серп), 4 sph — Сонце, 5 sph — Марс, 6 sph — Юпітер, 7 sph — Сатурн. В епоху культу Богині Венери (+Місяць з 28-денним циклом), Сонце і Юпітер, згідно з нашою гіпотезою, були жіночими світилами, тобто втілювали богинь.

Множини знаків на артефактах палеоліту. Під множинами знаків ми розуміємо групи однотипних знаків (крапок, паличок, шевронів та ін.), що зустрічаються на археологічних артефактах та орнаментах. Ці знаки певним чином згруповані, що дає підставу розглядати їх, як єдине ціле. Дослідники вбачають за такими групами знаків кількісні величини. Однак встановити їх значення, тобто розкрити їхній сенс, вченим ще не вдалося.

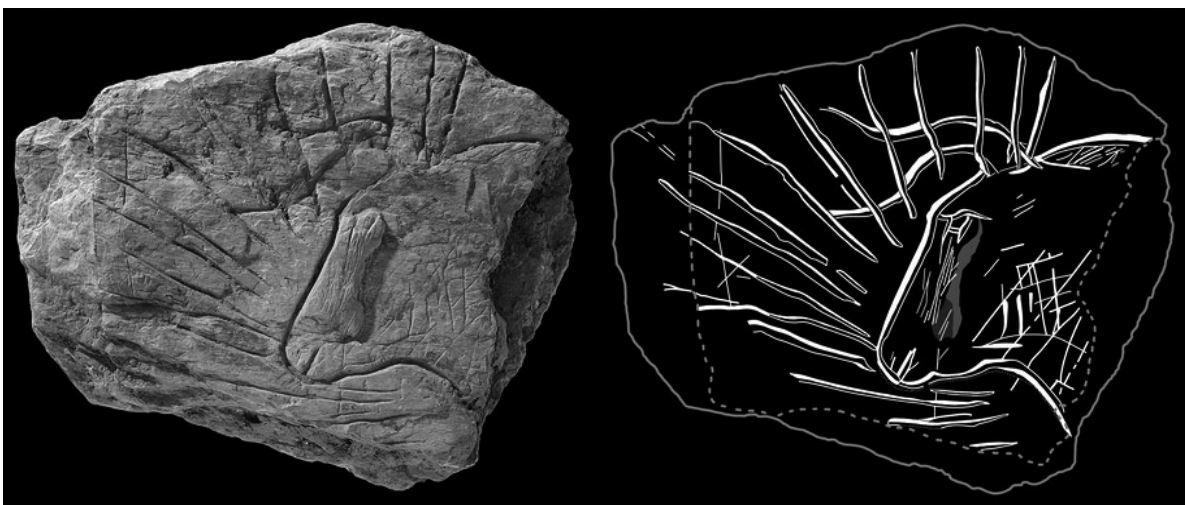

Рис. 2

Під час дослідження цих множин ми звернули увагу на те, що досить часто зустрічаються множини з однаковою кількістю знаків. Ці усталені множини й стали предметом дослідження. Виходячи з ідей праміфу, ми припустили, що за ними приховані цикли Сонця й Місяця (можливо, й інших планет), а також фізіологічні цикли жінки — Богині. Останні множини зумовлені пануванням культу Великої Богині в епоху пізнього палеоліту. Це усталені цикли, які могли передаватись усталеними множинами. Залишилось з'ясувати, що саме приховує кожна з цих усталених множин.

Для вирішення цієї проблеми необхідно вяснити, чому давні люди використовували множини. Великий німецький математик Г. Кантор (1845–1918) уважав, що в історії освоєння людьми кількісних величин множини передують числам. Число передбачає місце в числовому ряді, який складається з одиниць, десятків, сотень і т.д. У випадку, коли ряд був дуже короткий і не здатен виразити значну кількість, первісні люди користувалися множинами.

Процес формування множин можна уявити певним чином. У європейських широтах давні люди могли помічати циклічну зміну висоти сонця над горизонтом, з якою пов'язана зміна кліматичних сезонів (зима, весна, літо, осінь). Цей цикл можна фіксувати за допомогою тіні, яку кидає певний предмет. Зафіксувавши найдовший чи найкоротший день, можна певними знаками на дереві чи камені позначати кожен день до наступу найдовшого чи найкоротшого. Так утворилася множина знаків, яка передавала річний цикл.

Фіксуючи знаки поточного циклу, люди могли порівнювати їх кількість з попереднім і приблизно орієнтуватись у поточному циклі. Наприклад, приблизно визначати “половину”, “половину” від “половини” множини, прийнятої за стандарт. І, таким чином, не маючи відповідних чисел, вони за допомогою множин знаків могли мати певний орієнтир для визначення приходу тієї чи іншої пори року.

Імовірно, з часом такі орієнтири перестали задовольняти людей. І вони зробили наступний крок — почали зменшувати вихідну множину річного циклу (365 знаків) у певній пропорції. Такою пропорцією вважали найбільш відомі їм числа й множини. Таким числом, насамперед, була сімка. Вона позначала сімку сфер Космосу, сімку планет-богів. Якщо передавати множину з 365 днів сімками, то виходить множина 52 ($52 \times 7 = 364$), з різни-

цею в один день. Сакральність сімки зумовила її особливу популярність як пропорції.

На жаль, давні люди не обмежились однією пропорцією, що значно ускладнило процес проникнення вчених у сенс первісних множин. Іншими числами-пропорціями були вісімка, 28 (цикл Місяця) і п'ятірка. Завдяки поділу часових циклів на числа-пропорції й множину 28 були отримані відносно менші множини, якими було значно легше оперувати. Саме вони і фігурують на археологічних артефактах. Їх ми називаємо *сакральними множинами*, оскільки вони стали складовою первісної міфології, зумовили орнаментальні конструкції, увійшли у фольклор, зокрема в казку.

Серед сакральних множин можна виділити ті, що відносяться до циклів планет, і ті, що стосуються жінки-Богині. Нам удалося встановити множини, які передавали цикли Місяця, Сонця, Венери й Меркурія. Цикли інших планет через велику тривалість їхніх циклів, імовірно, не фіксувались. Множиною циклу Місяця було прийнято множину **28**, яка близька до сидеричного циклу світила (27, 32 днів). Цикл Сонця передавали множинами **73** (тут в якості пропорції виступає п'ятірка — $73 \times 5 = 365$), множиною **52** ($52 \times 7 = 364$) або **13** ($28 \times 13 = 364$). Остання множина позначала й річний цикл Місяця.

Множинами Меркурія, сидеричний цикл якого дорівнює 88 днів, могли бути множини **88**, **11** ($88:8=11$), **17** ($88:5=17$, приблизно), а також **3** ($88:28=3$, приблизно). Сидеричний цикл Венери (224 дні) передавався множиною **32** ($224:7=32$). Саме ці множини часто зустрічаються у сферах Космосу або Тіла Богині, які корелюють з даними планетами.

З жінкою-Богинею пов'язані множини **28**, **40**, **88**, **10** та ін. Множина 28, яка передає збіжність тривалості циклу Місяця і фізіологічного циклу жінки, відігравала важливу роль у первісній міфології. Завдяки їй жінка ототожнювалась із Місяцем, набувала сенсу космічної істоти. Поряд з сакральною сімкою множина 28 відігравала най-

Рис. 3

Рис. 4

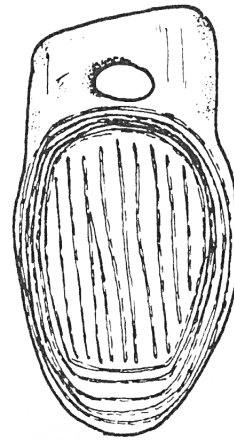

Рис. 5

важливішу роль у структуруванні Космосу. Низка інших циклів — цикли планет і цикл вагітності передавалися множиною 28 (кількістю “місяців”).

Множина з 40 знаків передавала цикл вагітності — $40 \times 7 = 280$. Значно рідше вагітність позначали 10 знаками ($28 \times 10 = 280$). Множина 88, крім циклу Меркурія, могла символізувати також 88-членну структуру Богині-Космосу. Ця структура утворюється в тому випадку, коли жіночі сфери семичленного Космосу (2, 4, 6 sph, тобто підземелля, земний світ і небо) фігурують як 28, тобто, коли жінка приймається як 28. Якщо в семичленній структурі чоловічі сфери приймаються як одиниці, а жіночі як 28, то семичленний Космос набуває вигляду: $1+28+1+28+1+28+1=88$. За умови ігнорування чоловічих сфер, що часто трапляється, 88-членна структура перетворюється на 84. На археологічних артефактах зустрічаються як множини з 88 знаків, так і множини з 84 знаків.

Сформувавшись у глибинах палеоліту, сакральні числа й множини 3, 7, 8, 11, 13, 28, 32, 40, 52, 73, 88 (84) та ін. відіграли важливу, поки ще не до кінця усвідомлену роль у розвитку людської культури. На їхній базі конструювались орнаменти, вони лягли в основу таких ігор, як карти Таро, доміно та ін. Вони також фігурують у фольклорі, містиці та ін.

За допомогою сакральних множин давні люди відносно легко орієнтувались у часі. Згрупувавши сім днів в одиницю (умовний “тиждень”), чотири “тижні” в місяць, 13 місяців у рік, можна було без чисел визначати тривалість року в місяцях, у тижнях (52). Так, за допомогою множин “тиждень” (сімка), “місяць” (чотири сімки), “рік” (13 “міся-

ців”, 52 “тижні”), можна було орієнтуватись у річному сонячному циклі, враховувати наближення змін пір року, строків народження дитини та ін.

Сакральні множини на артефактах із Плуґателя. З кількох артефактів з Плуґателя, що представлені в Інтернеті, множини присутні лише на двох. На одній пластині (мал. 1) зображені лише лінії, утворені із крапок (пунктирні лінії), на іншій (мал.2) присутні як пунктирні лінії, так і множини, утворені з ліній-паличок.

Спробуємо визначити (ідентифікувати) множини крапок на пластині з мал.1. На ній зображена голова рогатої тварини й три пунктирні лінії навколо неї. Перша лінія — навпроти морди тварини, друга — поблизу рогів і третя — позаду голови. Пунктирна лінія навпроти морди тварини складається з 12 крапок. Однак зверху, де пунктирна лінія зливається з краєм пластини, присутня цятка, яка, радше за все, є тринадцятою крапкою. До множини 13 нас схиляє й концепція праміфу, у якій ця множина належала до розряду сакральних. Нею позначали 13 (28-денних) місяців, з яких складався рік. Цю множину розташовували в 3 sph Космосу (у сфері поверхні землі, яка корелювала з Місяцем). Цим зумовлено те, що множина 13 часто зображувалася на місяці-серпі або ж на рогах бика — тварини, яка фігурувала втіленням Місяця (роги бика нагадують місяць-серп, тому в архаїчній символіці бик іноді зображувався з Місяцем замість рогів (мал.4)).

На артефакті, крім 13 крапок біля морди, навпроти рогів розміщено 10 крапок. Так, на наш погляд, позначався цикл вагітності ($10 \times 28 = 280$). Ця множина зустрічається рідко. Частіше вживала-

Рис. 6

ся множина 40 ($40 \times 7 = 280$). Але в епоху палеоліту вона була присутня. Так, на цьому артефакті з Італії (мал.5, епіграветська культура), який М. Гімбутас визначає як груди [6, 32], міститься 10 вертикальних ліній. Множина 10 на грудях цілком може стосуватися вагітності.

Позаду голови кількість крапок у пунктирній лінії — 38. Це не сакральна множина. Найближчою сакральною до неї є множина 40. Імовірно, дві крапки на краю артефакта з часом були втрачені. Якщо прийняти це припущення, то термін вагітності на пластині передали двома різними множинами — 10 і 40.

Таким чином, на пластині з мал.1 можна констатувати наявність однієї чітко ідентифікованої множини 10, досить вірогідної множини 13 і множини 38, яка ймовірно була множиною 40. Наявність на артефакті множини 10 і ймовірної множини 40 дає підставу вважати, що істота, голову якої зображено на артефакті, була самкою. Однак, на нашу

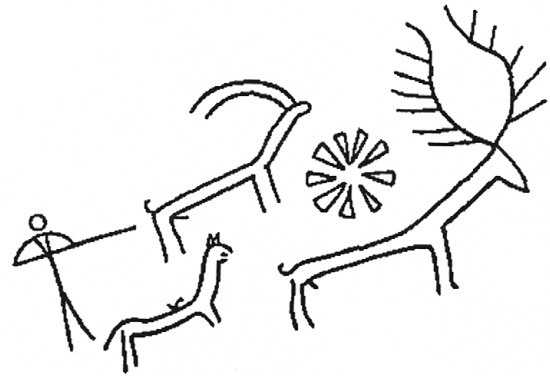

Рис. 7

думку, давні люди зображали не тварин самих по собі. Тварини фігурували як втілення богів. Серед трійки богинь вагітність була прерогативою богині 2 sph (вувли й підземелля). Виходячи з цього, можна припустити, що саме вона й зображена на пластині. До речі, самиці рогатих, зокрема корови, у первісній символіці часто фігурують як втілення богині.

Що стосується множини 13, то вона часто зустрічається на архаїчних малюнках біля голів рогатих ссавців. Як уже зазначалося, тринадцять знаків на рогах бика слід трактувати як 13 місяців, що складали річний цикл Сонця. Підтвердженням цієї думки слугує т.з. Венера з Лосселя (мал.6, Dordogne, 25 000 — 20 000 р. до н.е.), яка, за визначенням М. Гімбутас, у правій руці “тримає ріг з тринадцятьма різамми” [6, 142]. Дехто з дослідників вважає, що це не ріг, а Місяць. Однак суті те не змінює. Ріг чи Місяць з 13 знаками є символом бога 3 sph, а самі знаки передають 13 місяців, що складають річний цикл Сонця.

Зв'язок самців рогатих тварин з числом 13 простежується на низці архаїчних артефактів. Це число, зокрема, часто зустрічається на зображеннях оленя. Так, на цьому малюнку з Дагестану (мал. 7) роги оленя мають 13 відростків. Це ж число зубців зображено на умовному олені з Карелії (мал.8, 3 тис. р. до н.е.). На рогах іншого оленя з Єгипту (мал. 9, 4 тис. р. до н. е) міститься 8 і 13 знаків (можна припустити, що в цьому випадку 8 і 13 множились на 28, тоді ці числа передають цикл Венери ($28 \times 8 = 224$) і річний цикл Сонця ($28 \times 13 = 364$)).

Поряд з 13 знаками зустрічаються тварини, що містять 12 знаків. Саме стільки променів зображено навколо голови оленя, чи радше зубра, на ма-

Рис. 8

люнку на скелі з Сибіру (мал. 10). Можна припустити, що число 12 замінило 13, коли кількість днів у місяці збільшили до 30 (синодичний цикл Місяця). Оскільки число 13 пов'язане з річним циклом Сонця, тому не дивно, що зображення оленя з 13 (12) рогами супроводжується зображенням Сонця (мал. 7) або ж променів Сонця (мал.10). А. Голан надає три малюнки з Дагестану (мал. 7, 11, 12, час невизначений), на яких зображено оленя з сонцем і мисливця, що полює на оленя. На основі цих малюнків і багатого міфологічного та етнографічного матеріалу він здійснив спробу реконструювати первинний міф про “оленя із золотими рогами”. На його думку, за цими та низкою інших зображень приховується міф про захід і схід сонця. “Отже, — твердить він, — ми приходимо до висновку про зміст найдавнішого міфу, що пояснює схід і захід сонця: олень (істота, що відноситься до землі) викрав діву-сонце в підземному світі й побіг з нею на небо. Розгніваний владика безодні погнався за оленем, убив оленя й повернув свою полонянку назад” [2, 42]. На наш погляд, реконструкція шановного автора виглядає дещо штучною. Природним станом діву-сонця проголошується перебування в підземеллі, а вихід з підземелля трактується як порушення такого стану. Не зовсім природним виглядає і конфлікт між хтонічними богами, який чомусь перенесений на небо. Крім цього, автор дає тлумачення лише мисливцю, оленю й діву-сонцю, тоді як на малюнках зображено значно більше істот. Ці істоти, які, напевно, також є богами (чи втіленнями богів), не розглядаються.

На наш погляд, наявні малюнки у світлі ідей праміфу дають підставу для дещо іншої інтерпретації. Ми приєднуємося до думки А. Голана, що олень у первісній міфології був істотою низу, а конкретніше, як ми вважаємо, він був божеством 1 sph (сфера підземних вод, ніг Богині й планети Меркурій). Однак стосовно інших істот малюнка

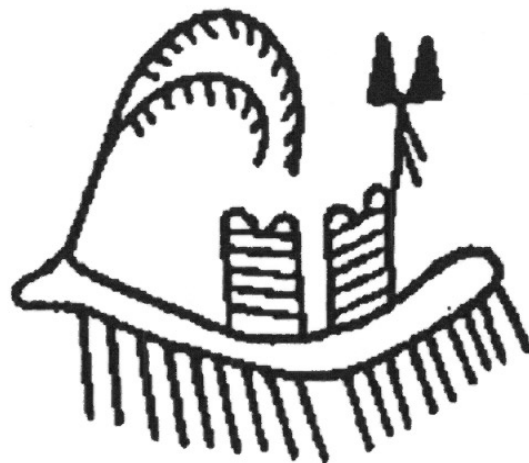

Рис. 9

є суттєві зауваження. Дослідник трактує мисливця як володаря безодні, який у вигляді громовика піднявся на небо, щоб відібрати в оленя (також істоти низу) діву-сонце, яку той викрав у підземеллі. Тут автор, на наш погляд, потрапляє в залежність від своєї концепції, згідно з якою в епоху неоліту в міфології існували дві основні дійові особи — богиня неба, яку він отожднює з Великою Богинею, і бог землі (низу). Виходячи з цього, автор у всіх богах чоловічої статті вбачає хтонічних істот. Згідно з нашою концепцією праміфу, усе було значно складніше. Богів і богинь у первісному міфіві було вісім (чотири пари), а в деяких ситуаціях їхня кількість могла збільшуватися. Так, на наведених малюнках з Дагестану всі істоти, крім богині сонця, символом якої є круг, поділений на чотвірку/вісімку, є богами. Можна погодитися з автором, що за образом мисливця найімовірніше приховується бог-громовик, однак цей бог не мав ніякого стосунку до безодні, тобто не був богом землі. Це був бог піднебесся, хмар (5 sph). Він, очевидно, змагається за діву-сонце з оленем — богом 1 sph. Таким чином, боротьба набуває звичного характеру — змагання хтонічних і небесних богів (одним із проявів цього змагання є, до речі, досить поширений символ боротьби орла та змія).

Що стосується інших істот чоловічого роду — іще одного оленя й умовного коня (мал. 7), двох псів (мал. 11), то вони, якщо керуватися запропонованою нами концепцією праміфу, імовірно передають богів 3 і 7 sph (верхнього підземелля та зоряного неба). Дещо відмінна ситуація на мал. 12. Тут

Рис. 10

істот, що переслідують оленя з сонцем, — чотири. Вони разом з оленем утворюють п'ятірку богів. Ця п'ятірка богів чоловічої статі в первісній символіці, на наш погляд, виникає тоді, коли в якості чотирьох богів приймаються чоловіки-планети (Меркурій, Місяць, Марс і Сатурн), до яких приєднують бога зоряного неба (7 sph). У цьому випадку кількість богів-чоловіків зростає до п'яти.

У цих малюнках привертає увагу також те, що диск сонця поділений на четвірку/вісімку частин. З низки малюнків такого типу нами був зроблений висновок, що жіночий символ (круг, ромб), поділений на четвірку, символізує четвірку богинь. З цього випливає, що за сонцем по суті прихована вся четвірка богинь праміфу. Якщо прийняти таку здогадку, то ці малюнки, з одного боку, передають "полювання" богів на оленя, що несе сонце, з іншого — у цьому дійстві задіяна четвірка богинь і четвірка/п'ятірка богів, тобто, уся вісімка (дев'ятка) богів праміфу. Цей останній момент заслуговує на особливу увагу дослідників первісної символіки. Архаїчні зображення, які, на перший погляд, містять одну, дві чи три істоти, насправді можуть передавати всю вісімку богів. Яскравим прикладом цього може бути цей малюнок з Угорщини (мал. 13, поч. 1 тис. до н.е), на якому, за Голаном, зображена богиня сонця на тварині. Очевидно, сюжет малюнку аналогічний до попереднього — викрадення сонця оленем чи іншою подібною істотою, хоча тут відсутній елемент "полювання" на оленя. Насправ-

Рис. 11

ді ж на малюнку зображено не дві істоти, а вся вісімка богів. Інші боги передані символічно. Так, чотири ноги тварини передають богів-чоловіків. Ноги є чоловічим символом. Крім цього, таке значення ніг підкреслено кружечками, зображеними на їхніх кінцях. Круг — символ божества. Як правило, він передає богиню, однак круг біля ноги (і до того ж малий за розміром, що має велике значення) є символом бога-чоловіка (звідси, до речі, походять браслети на ногах). Отже, на малюнку зображено чотири боги. Крім цього, богиня-вершниця має вигляд трикутника й тулуб тварини, поділеного на два трикутники. Ці трикутники однаково заштриховані, що свідчить про їхню ідентичність. За ними, очевидно, приховується три богині. Четвертою богинею, виходячи з ідей праміфу, є, імовірно, голова тварини. Таким чином, на малюнку, згідно з нашою інтерпретацією, зображено всю вісімку божеств праміфу. Що означає це прагнення давніх художників передати в одній картині (в одному сюжеті) всю вісімку богів праміфу, важко сказати. Можливо, так підкреслювалась їхня єдність, нерозривність.

Якщо розглянути малюнки, на яких зображено оленя з сонцем, інтерпретувати в дусі сходу й заходу сонця, то їхній сюжет, на наш погляд, дещо інший, ніж той, що змалював А. Голан. Автор не звернув увагу на те, що на багатьох малюнках архаїчної доби олень зображений у вигляді човна (це, зокрема, можна бачити на мал. 9). Ми приєднуємося до думки низки дослідників, які вважали, що

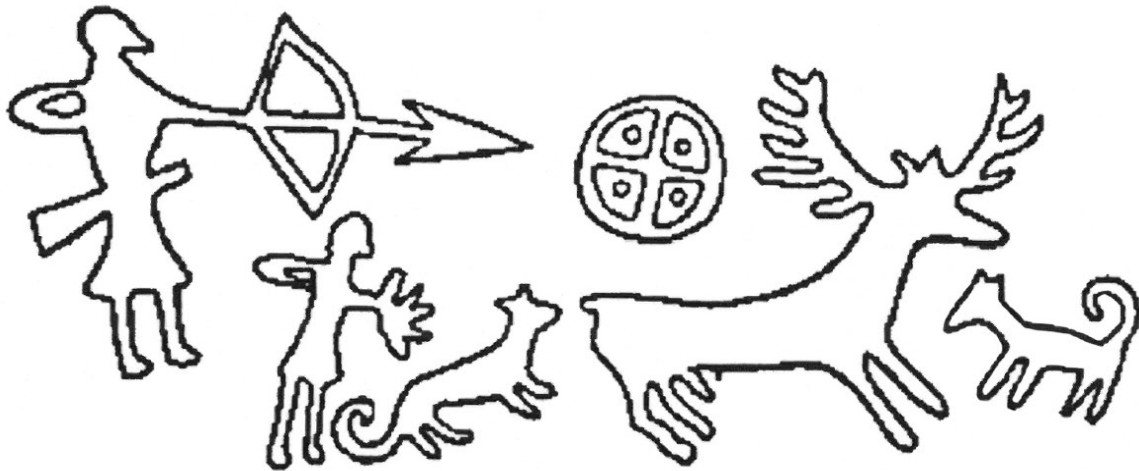

Рис. 12

олень, як втілення бога підземних вод, під виглядом човна перевозив сонце вночі з заходу на схід. Якщо пристати на цю думку, то видається, що саме олень викрав з неба на заході діву-сонце, поніс її у своє підземне царство, з якого вона на сході вирвалася на небо. У цьому випадку небо є природним середовищем для сонця.

Для нас з цього аналізу найважливішим є те, що множина 13 ототожнюється з річним циклом Сонця і що Сонце на архаїчних малюнках часто зображувалося разом з самцями рогатих ссавців. Цей висновок важливий для аналізу зображення з мал. 2. На ньому міститься голова зубра, навколо якої розміщені лінії-“промені”, які, очевидно, є множиною знаків. За характером розміщення променів навколо голови даний малюнок подібний до мал.10 з Сибіру, на якому навколо голови тварини зображено 12 “променів”. Це дає підставу для здогадки, що обидва малюнки виражають одну й ту ж ідею, суть якої полягає в тому, що промені передають кількість (13 або 12) місяців річного циклу. Однак підрахунок променів навколо голови зубра з Плуgetеля (їх кількість в межах 17), на перший погляд, не підтверджує цієї ідеї. Множина 17 не має ніякого стосунку до річного циклу Сонця. На наш погляд, проблема зникає, коли взяти до уваги, що “промені” навколо голови зубра з Плуgetеля діляться на дві групи: 13 “променів” розташовано попереду голови, а 4 — нижче від неї. У такому випадку множина 13 набуває звичного для неї значення символу річного циклу Сонця, тобто, зна-

чення, з яким вона фігурує у низці символів.

Поділ “променів” на дві групи — 13 і 4, імовірно, був не випадковим. У ньому, крім множини 13, віртуально присутня й множина 17, якщо з’єднати 13 і 4. 17 є сакральною множиною, що передає цикл Меркурія, бога 1 sph ($17 \times 5 = 85$, насправді — 88 діб). Цей бог був водночас і богом підземних вод. Як уже зазначалося раніше, згідно з праміфом у архаїчній свідомості було два боги “низу” — бог підземних вод (1 sph) і бог поверхні землі, гір і провалів (3 sph). Самці рогатих фігурували як втілення того й іншого богів. Коли наголошувалося на їхній тотожності з Місяцем, вони втілювали бога 3 sph, а коли були перевізниками (це особливо стосується оленів) небесних світил підземними водами, то фігурували як бог 1 sph. Імовірно ця близькість чи нерозрізненість богів 1 і 3 sph і виражена спорідненістю множин 13 і 17 на цьому малюнку.

Крім “променів” навколо голови на артефакті мал.2, присутні дві пунктирні лінії, які можна вважати двома множинами. Одна розташована на шиї, інша — попереду голови. Кількість крапок на шиї в межах 28. Ця сакральна множина передає цикл Місяця і фізіологічний цикл жінки. В архаїчній символіці вона позначала богиню. Попереду голови в кривій пунктирній лінії кількість крапок у межах 52. Ця сакральна множина позначала цикл Сонця ($52 \times 7 = 364$). Відображення однієї й тієї ж величини (у цьому випадку циклу Сонця) різними множинами — 52 і 13 є звичайним явищем для архаїчної символіки.

Рис. 13

Крім зазначених множин, на шії тварини розміщені різні, різні за розміром і напрямом, що не дає підстав для їх групування. Не можна заперечу-

вати, що вони також могли відігравати певну роль. Справа в тому, що $52+28=80$, а ця (не сакральна) множина близька до сакральних множин 84 і 88. Можна допустити, що різні на шії могли фігурувати як четвірки та вісімки для отримання зазначених сакральних множин.

Таким чином, можна констатувати, що на артефакті з мал. 2, з високою достовірністю присутні множини 13, 28 і 52 і ймовірні множини 17 та 88 (84).

Висновок. Наявність на артефакті мал.1 множини 13 перед мордою тварини й 13 “променів” навколо голови зубра з артефакту мал.2 дають підставу думати, що семантичний зв’язок рогатих з сонцем був сформований ще в палеоліті. У цьому випадку ми не говоримо про конкретний зміст такого зв’язку, а про сам факт його наявності. Крім цього, слід констатувати, що множини на артефактах з Плугателя вкладаються в межі сакральних множин праміфу, які були сформовані автором на підставі дослідження низки архаїчних артефактів.

Література / References:

1. Археологи рассказали об открытии, которое пришлось скрывать несколько лет. URL: [http:// vikna Odessa.od.ua/news/? news=141787](http://vikna.Odessa.od.ua/news/?news=141787) (дата звернення: 17.01.2019).
2. **Голан А.** Миф и символ. М.: Руссолит, 1994. 375 с.
3. Мифы народов мира. *Энциклопедия в двух томах.* М.: Советская энциклопедия, 1987. Т. 1, 2.
4. **Причепий Є. М.** Сакральні числа на артефактах Трипілля та орнаментах рушників Поділля. *Культурологічна думка: щорічник наук. праць.* К.: Інститут культурології Національної академії мистецтв України, 2011. №3. С. 18–32.
5. **Причепий Є. М.** Образ дерева в орнаментах подільських рушників. *Тексти культури: дослідження, інтерпретація. Зб. наук. праць.* К.: Інститут культурології Національної академії мистецтв України, 2017. С. 255–296.
6. **Gimbutas M.** The Language of Goddesses. N.Y., 2001. 374 p.
1. Arkheology rasskazaly ob otkrytyy, kotoroe pryshlos skryvat neskolko let. URL: [http:// vikna Odessa.od.ua/news/? news=141787](http://vikna.Odessa.od.ua/news/?news=141787) (Last accessed: 17.01.2019).
2. **Holan A.** Myf y symbol. M.: Russolyt, 1994. 375 p.
3. Myfy narodov myra. *Entsyklopedyia v dvukh tomakh.* M.: Sovetskaia entsyklopedyia, 1987. T. 1, 2.
4. **Prychepii Ye. M.** Sakralni chysla na artefaktakh Trypillia ta ornamentakh rushnykiv Podillia. *Kulturolohichna dumka: shchorichnyk nauk. prats.* K.: Instytut kulturolohii Natsionalnoi akademii mystetstv Ukrainy, 2011. №3. P. 18–32.
5. **Prychepii Ye. M.** Obraz dereva v ornamentakh podilskykh rushnykiv. *Teksty kultury: doslidzhennia, interpretatsiia. Zb. nauk. prats.* K.: Instytut kulturolohii Natsionalnoi akademii mystetstv Ukrainy, 2017. P. 255–296.
6. **Gimbutas M.** The Language of Goddesses. N.Y., 2001. 374 p.

Малюнки подані за джерелами / Illustrations are taken from books:

1. **Голан А.** Миф и символ. М.: Руссолит, 1994 (мал. 4, 7–13).
2. **Gimbutas M.** The Language of Goddesses. N.Y., 2001. 374 p. (мал. 3, 5, 6).
3. Археологи рассказали об открытии, которое пришлось скрывать несколько лет. URL: [http:// vikna Odessa.od.ua/news/? news=141787](http://vikna.Odessa.od.ua/news/?news=141787) (дата звернення: 17.01.2019) (мал. 1, 2).
1. **Golan A.** Mif i simvol. M.: Russlit, 1994 (fig. 4, 7–13).
2. **Gimbutas M.** The Language of Goddesses. N.Y., 2001. 374 p. (fig. 3, 5, 6).
3. Arkheology rasskazaly ob otkrytyy, kotoroe pryshlos skryvat neskolko let. URL: [http:// vikna Odessa.od.ua/news/? news=141787](http://vikna.Odessa.od.ua/news/?news=141787) (Last accessed: 17.01.2019) (fig. 1, 2).

Причений Евгений Николаевич

Семантика множеств знаков на палеолитическом артефакте с Плугателя (Франция, Бретань)

Аннотация. В статье анализируются множества знаков на двух палеолитических пластинах из Плугателя (Бретань, Франция). Автор считает, что эти множества передают физиологический цикл и цикл беременности женщины-богини, а также циклы Солнца и Месяца. Множества знаков (точек) на артефакте рис. 1–13, 10, 38 (40?) передают годовой цикл Солнца ($13 \times 28 = 364$), дважды цикл беременности ($10 \times 28 = 280$) и ($7 \times 40 = 280$). Множества на артефакте рис. 2 передают двумя способами цикл Солнца (13) и ($52 \times 7 = 364$), цикл женщины и месяца (28). Для подтверждения этих выводов анализируется ряд других артефактов с изображением быка и оленя, на которых присутствуют эти множества. По мнению автора, эти множества считались сакральными. Они встречаются на археологических артефактах, народных орнаментах, а также в сказках.

Ключевые слова: артефакты из Плугателя (Бретань, Франция), множества знаков на артефактах палеолита, сакральные множества.

Yevhen Prychepii

The Semantics of Sets of Signs on Paleolithic Artifact from Plugatel (France, Brittany)

Summary. The article attempts to interpret a set of signs (points and lines) on two Paleolithic artifacts found by French archaeologists near the town Plugatel (Brittany). The author believes that these sets should be interpreted in line with the concept of sacred sets, which he expounds in a number of articles (4, 5). He considers that behind the sets of signs on archaeological artifacts and folk ornaments sacred sets of ancient people are hidden. These sets were formed by dividing the cycles of the Sun, the Moon, Venus and Mercury cycles, as well as the menstrual cycle and the pregnancy cycle of a woman into relatively small (and sacral!) Numbers (7, 8, 28 and 5). The sets received as a result of this division are often found on archeological artifacts and folk ornaments. According to this concept, the solar cycle was transmitted by the sets 73 ($365: 5 = 73$), 52 ($365: 7 = 52$), 13 ($365: 28 = 13$), the Moon cycle - 28, Venus cycle — 32 ($224: 7 = 32$), the pregnancy cycle is 40 ($280: 7 = 40$) or 10 ($280: 28 = 10$).

Based on this, the author analyzes the sets of signs on two plates from Plugatel. On the plate (Figure 1) in front of an animal muzzle, the line consists of 12 (13) points, near the horns there are 10 points and on the neck — 38 points. The set of 10 signs is found on Paleolithic artifacts, it can be clearly identified with the pregnancy cycle ($10 \times 28 = 280$). If the set in front of the muzzle is identified as 13, then it transmits the cycle of the Sun ($13 \times 28 = 364$). The neck set (38) is not identified in the concept of sacred sets. The closest to it is set of 40, which transmits the pregnancy cycle ($40 \times 7 = 280$).

In the plate (Figure 2) there are clearly identified the set of 28 on the neck of the animal, which transmits the cycle of the Moon and women, and the set of 52 (the cycle of the Sun). In addition to points on the plate there are "rays" around the head that can also be considered as a set of signs. They constitute two sacral sets - 13 and 17 ($13 + 4 = 17$). The first transmits the annual cycle of the Sun, the second - the cycle of Mercury ($17 \times 5 = 85$, actually 88).

The presence on the artifact (Figure 1) of the set of 13 in front of the animal's muzzle and 13 "rays" around the bison's head is the basis for concluding that the semantic connection of horned animals and the Sun was already formed in the Paleolithic. This is evidenced by an artifact called "Venus from Laussel". It represents an engraved image of a woman who holds in her hand either a horn, or a sickle month, on which 13 lines are painted. The same number of marks on the horns of animals is found on a number of artifacts of later times. There is every reason to assume that the horns of ungulates symbolized the Moon, and the 13 signs on them denoted 13 lunar cycles (28 days each) per year (in the Sun cycle).

In general, it can be stated that the sets on artifacts from the Plugatel are embedded in the framework of the concept of sacral sets, which was formed by the author based on the study of many archaic artifacts, folk ornaments and fairy tales.

Keywords: artifacts from Plugatel (Brittany, France), sets of signs on Paleolithic artifacts, sacral sets.